

Cecilia Odé, onderzoekster bij Fonetiek, woonde twee bijzondere academische rituelen bij: een promotie in Kazachstan en afstuderen in Boerjatië. Hieronder volgt haar verslag.

PROMOVEREN NIEUWE STIJL IN KAZACHSTAN

In mei 2008 reisde ik, onderzoekster gespecialiseerd in intonatie, naar Almaty in het zuiden van Kazachstan voor de promotie nieuwe stijl van mijn promovenda *Danel' Karagojsjjeva*. De Nationale Al-Farabi Universiteit van Kazachstan in Almaty (zie foto) is de meest prestigieuze universiteit van het land (www.kazsu.kz/english.aspx). In 2005 is op de

universiteit een nieuw PhD programma volgens westerse stijl ingevoerd. Danel' was de eerste van de letterenfaculteit, zij won de competitie om het nieuwe programma te mogen volgen. Naast de Kazachse promotor moet een buitenlander co-promotor zijn. Aangezien zij als thema "Een experimenteel-fonetische analyse van Kazachse intonatie" had gekozen viel de keuze op mij. Niet omdat ik Kazachs ken, maar ik ken wel vloeiend Russisch, nog steeds de voertaal in het land, en ik ben zelf in 1989 gepromoveerd op de intonatie van het Russisch. Fonetiek is in Kazachstan zwak vertegenwoordigd, en zeker de experimentele fonetiek met behulp van computerprogramma's voor spraakbewerking, zoals Praat (www.fon.hum.uva.nl/praat). Danel' is daarom twee keer twee maanden in Nederland geweest en heeft zich Praat bijzonder goed eigen gemaakt. Ze is handig en snel. Maar

ze kent slecht Engels. Op Kazachse scholen is Russisch de verplichte tweede taal en daarnaast kan je o.a. Duits of Engels kiezen. Danel' heeft op de universiteit Duits gestudeerd. Het was nogal problematisch om haar vakliteratuur te laten lezen, want die is vrijwel allemaal in het Engels. Gelukkig had ik zelf veel publicaties in het Russisch en in de bibliotheek vonden we wat Duits materiaal. Belangrijke Engelse artikelen las ik haar al vertalend voor.

Danel' is Kazachse en komt uit een dorpje in de steppe ten westen van Almaty waar de uitlopers van de Himalaya veel minder hoog zijn dan de vijfduizenders bij Almaty. Ze is getrouwd en moeder van een vijfjarige zoon *Dauwlet*. Haar man *Jediel* die in schapen handelt vond het eigenlijk veel belangrijker dat ze nog meer kinderen zouden krijgen maar heeft de drie jaar promotieonderzoek en haar reizen naar Nederland manmoedig gedragen en is nu de trotse man van een Doctor in de Letteren. *Dauwlet* woonde zolang bij zijn oma's.

De twee weken voorafgaand aan de promotie ben ik in de weekends naar de dorpen van Danel' en Jediel (zijn dorp op de foto) geweest. Een woeste tocht dwars door de uitgestrekte steppe met wilde paarden, picnics op een tapijtje met veel op groot vuur gegrild vet vlees, alles overgoten met wodka, elke slok voorafgegaan door toespraakjes. Door de week zaten Danel' en ik vaak tot laat achter de computer de laatste hand te leggen aan het proefschrift. Eenmaal klaar ging het manuscript naar een speciale commissie die er eigen ideeën op na houdt over waar de komma's en punten moeten staan en hoe de literatuurlijst moet worden opgesteld. En vanwege het nieuwe

programma, Danel' was tenslotte de eerste die promoveerde nieuwe stijl, stelden ze die regels constant bij. Zodoende kwam het proefschrift pas een dag voor de promotie van de drukker. Lekker stressen.

Het is mijn gewoonte reisnotities te maken op de vele verre reizen die ik steeds maak voor veldwerk. Hieronder volgt daaruit het fragment over de promotie van Danel'.

Almaty, 19 mei 2008

Ik ben al vroeg op de universiteit en Promotor *Eleonora Suleimenova* loopt druk bevelend en gebarend rond. Iedereen doet geweldig druk en Danel's zus maakt in de docentenkamer een grote tafel op voor de lunch, want die word je geacht zelf te verzorgen. Dan verschijnt collega Gulmira met een berg toga's (*mantii*) over haar arm, prachtige blauwfluwelen mantels met hoofddeksel in verschillende maten. Achter haar volgt een stoet rechtenstudenten die vragen of ze de toga's even mogen passen. Fototoestellen komen tevoorschijn en in de meest uitdagende poses laten de meiden en jongens zich fotograferen. Bij ons zou zoiets nooit gekund hebben. Danel' verschijnt en heeft nauwelijks aandacht voor wat er om haar heen gebeurt. Ze ziet er keurig uit in een grijs nauw rokje en een wit-grijs gestreept bloesje, nette pumpjes, het haar los en mooi gekapt.

De promotie-commissieleden druppelen langzamerhand binnen. De promotieregels zijn voor het nieuwe programma nog niet uitgewerkt. Ik heb Eleonora verteld hoe dat indertijd bij mij in Leiden was gegaan en zo wil zij het hier nu ook. Dus legt Eleonora de commissieleden uit wat de bedoeling is en de voorzitter vraagt ze het "hora est" uit te spreken als de plechtigheid voorbij is. Het was niet de bedoeling dat de twee promotores iets zouden zeggen. Een half uur tevoren wordt een nieuwe regel ingevoerd: we moeten toch wat zeggen. Ik besluit mijn beoordeling straks dan maar voor te lezen en er wat bij te improviseren. Gelukkig zal ik niet de eerste zijn dus kan ik de kunst nog afkijken. Ik zeg te hopen dat er niet nog meer nieuwe regels worden ingevoerd. Eerder al was de duur van de promotie veranderd: maximaal twee uur. Vroeger was er geen tijdslimiet. Ik informeer wie er het recht heeft vragen te stellen. Het blijkt dat iedereen dat mag, of je het proefschrift nou gelezen hebt of niet. Volgens de regels licht de promovendus gedurende 20 minuten de inhoud van het proefschrift toe. Met Danel' heb ik daar vorige week al uitvoerig aan gewerkt. We nemen het nogmaals door. Danel' is wel gespannen maar niet op van de zenuwen zodat ik het makkelijk met haar heb. Tussen de bedrijven door rent ze heen en weer om op de lunch toe te zien.

Tegen tweeën stijgt de spanning. Het heen en weer rennen geschiedt nu tussen de docentenkamer en de promotiezaal aan de andere kant van de gang. De commissietafel wordt vol flessen water en glazen gezet. *Julia*, Danel's beeldschone studiegenoot, test de computer, projector en geluidsboxjes. Zij zal tijdens Danel's praatje de apparatuur bedienen. De klok van twee is al voorbij. Ik leg voor de zekerheid nogmaals uit dat eerst de voorzitter en dan de overige commissieleden de zaal moeten betreden en het publiek op moet staan als wij binnenschrijven. Ik heb een redelijk passende toga gevonden die ik losjes omsla. Buiten is het 32 graden. De hoge hoed nog maar even in de hand gehouden.

Het sein wordt gegeven: we gaan naar binnen en Eleonora gebaart dat men dient op te staan. Aan een pedel doen ze hier niet. Een beetje giechelend worden we ontvangen, dit is zo'n ongebruikelijk schouwspel. Toga's worden maar zelden en alleen bij zeer bijzondere gelegenheden gedragen. De fototoestellen flitsen onafgebroken terwijl wij achter de bordeauxrode tafel met plastic plantjes plaatsnemen. Ik op de hoek zodat ik er nog uit kan. Danel' loopt naar de lessenaar en begint verbazingwekkend rustig haar verhaal te doen. Ik had haar een rustig spreektempo aangegeven die ochtend, wat ze bij een eerdere gelegenheid weleens vergeten was. Nu blijft ze haar begintempo trouw. Ik zet een stukje op de video. Het is toch een onrustige boel met in- en uitlopende collega's en de deur naar de gang staat in verband met de hitte ook gewoon open zodat er af en toe studenten hun kop om de deur

steken om te kijken wat hier in vredesnaam aan de gang is. Ik zit daar als een vreemde eend in de bijt tussen de zwartharige Kazachse commissieleden. Danel' rondt haar verhaal af, Julia heeft de apparatuur correct bediend en op het juiste moment het juiste plaatje of geluid vertoond. Dan geeft de voorzitter het woord aan de zaal. Er worden een paar vragen gesteld door Danel's collega's. Dit was geen afgesproken werk en ik had Danel' een paar frasen laten instuderen voor als ze niets zou weten te antwoorden. Ze gebruikte die soms, en zo natuurlijk of ze nooit anders had gedaan. Wat pakt die meid alles toch snel op. Na de vragen uit de zaal

geeft de voorzitter het woord aan één van de referenten. Zijn vragen heeft hij voor een deel tevoren aan Danel' gemeld, maar hij voegt er nog wat aan toe wat ik aan haar bezorgde gezicht zie, maar ze weert zich uitstekend. De tweede referent uit de nieuwe hoofdstad Astana kon niet komen, dus wordt zijn beoordeling door een collega voorgelezen. Eleonora spreekt Danel' ontzettend aardig en begripvol toe, en ik sluit de rij met het voorlezen van mijn beoordeling en voeg daar nog aan toe dat men niet moet denken dat Danel' dit resultaat bereikt heeft door het

programma Praat goed te leren beheersen: dat programma is ter ondersteuning en voor het beschrijven van data, maar er is geen enkel programma dat je data interpreteert en daar gaat het in de eerste plaats om. Hoeveel mensen denken nog steeds dat je gewoon data verzamelt, ze in een kastje stopt, en dan floept je analyse er even later uit. Het was nuttig dat ik dit nogmaals herhaald heb, verzekeren de commissieleden mij.

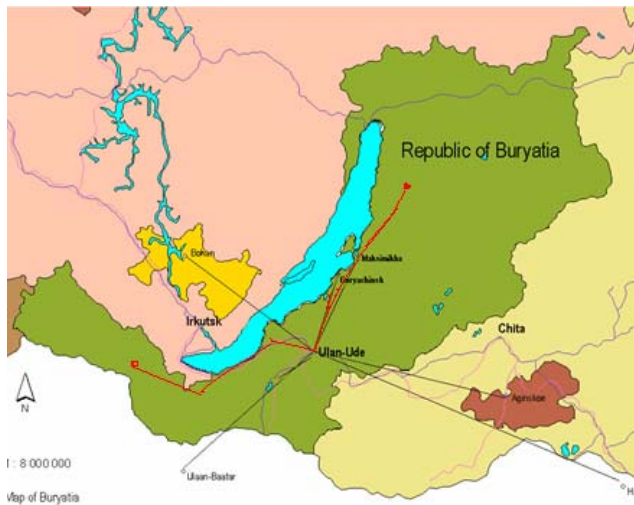
De commissie trekt zich terug voor beraad. We komen tot de conclusie dat Danel' geslaagd is en we gaan weer in een stoet terug. Het publiek staat gniffelend op. De voorzitter richt zich tot Danel' en feliciteert haar met de titel. Vervolgens mogen wij en wordt het een fantastische chaos in de zaal. Iedereen werpt zich op Danel' en op elkaar en iedereen moet met ons in toga op de foto (*hiernaast v.l.n.r. Cecilia, Danel' en Eleonora*).

's Avonds in de feestzaal arriveert alle familie uit de dorpen, prachtig uitgedost in avondkleding en mooi gekapt. En ja, dat kon niet lang duren: daar gaan we weer met de wodka: *sto gramm do dna!* 'honderd gram ad fundum'. Er zit natuurlijk nooit 100 gram in zo'n klein pestglasje maar dat is nou eenmaal de formule. Een Russische diskjockey fungeert ook als ceremoniemeester en geeft op aanwijzing van Danel's schoonvader het eerste woord aan Eleonora en dan aan mij. De avond verstrijkt geheel volgens traditie: toespraken waarbij alle aanwezigen volgens een vastgestelde hiërarchie het woord krijgen, en voortdurend de fles met opdracht *sto gramm do dna*. Als uren later iedereen aan het woord is geweest wordt onder luid gejuich een gigantisch speenvarken met kerststerretjes in z'n dikke buik gestoken de zaal binnengedragen, het echte Kazachse werk: heel veel vet vlees.

Die nacht om half vijf brengen Danel' en Jediel mij naar het vliegveld. We nemen hartroerend afscheid en ik begin aan de zeven uur durende terugreis in een vrolijke stemming, ondanks dat ik maar één dag thuis zou zijn: de volgende dag alweer naar een conferentie in St Petersburg. Waarom niet direct vanuit Almaty daarheen? Omdat de Kazachse universiteit dan mijn ticket niet zou vergoeden, alleen van huis naar werk en terug. Zo zijn de regels.

AFSTUDEREN IN STIJL IN BOERJATIË

Na Kazachstan wacht een periode veldwerk in Boerjatië, de Russische deelrepubliek rondom het Bajkalmeeer in Oost Siberië, direct boven Mongolië. De Boerjaten zijn een Mongools volk, het Boerjatisch een Mongoolse taal, hun religie het Boeddhisme. Op uitnodiging van de Universiteit van Boerjatië (www.bsu.ru) via mijn Boerjatische collega *Ljoebov' Radnaeva*, vlieg ik in 10 uur naar de hoofdstad *Ulan Ude* voor een serie lezingen over de problematiek, documentatie en revitalisatie van bedreigde talen.

Na mijn werk aan de universiteit reis ik door de ongerepte taiga verder naar dorpen in het bergachtige noorden en vlakke oosten van het land waar ik scholen bezoek (op de foto's de ontvangst in Boerjatische klederdracht op de school van *Mogsachan*) om ook weer over de problematiek van bedreigde talen te praten met leraren en scholieren. Dit onderwerp is voor hen actueel en dagelijkse kost. In Boerjatië worden veel zogenaamde kleine talen gesproken waarvan een groot deel bedreigd. Ook zijn er zeldzame dialecten van het Boerjatisch die nog nauwelijks beschreven zijn. Ik heb vorig jaar een interactieve e-learning module over bedreigde talen ontwikkeld (gratis op het adres www.bedreigdetalen.nl) die goed van pas kwam tijdens mijn reis. Elk thema in de module gaat als het ware over henzelf en ontlokt emotionele reacties als: wij krijgen ook geen onderwijs in onze moedertaal, wij mochten vroeger ook onze taal niet spreken. Ook in dit kleine land met slechts één miljoen inwoners, waarvan zeker tweederde Russen, zitten op de scholen kinderen van diverse rassen, om over de verschillen in taal, cultuur en religie van de naar schatting 100 volkeren die in het land wonen nog maar te zwijgen. Het onderwijs is in het Russisch maar waar mogelijk leren scholieren ook hun moedertaal.

Elk jaar in juni krijgen alle studenten hun diploma persoonlijk uitgereikt door Rector *Kalmykov*, een bevlogen en sympathieke man. In de volle grote aula zitten studenten en hun familie te wachten. Uit luidsprekers schalt muziek. Twee studenten die cum laude zijn

geslaagd staan op het podium en kondigen de komst van de Rector aan die met gejuich wordt binnengehaald. Hij houdt een toespraak en wijst ze op hun verantwoordelijkheden in hun toekomstige beroep. Te beginnen met de cum laude afstudeerders wordt om de beurt een naam afgeroepen en schrijdt de student, jongens in driedelig pak en meisjes in galajurk, over het middenpad naar het podium. Twee galante jongens bieden de hooggehakte meisjes een arm om ze de treden naar het podium op te helpen. Na de uitreiking gaat

iedereen naar buiten en volgen er langdurige fotosessies voor het universiteitsgebouw. Daarna gaan de uitgelaten studenten de stad in en tot laat in de avond zie je ze gearmd in groepjes in hun avondkleding van café naar café gaan, zingend, dansend, lachend. *Ulan Ude* viert feest.

Over de universiteit van Ulan Ude verschijnt binnenkort een artikel van Johannes Odé, de broer van Cecilia Odé, in het blad Transfer van het NUFFIC. Hij is fotojournalist en documentalist en was op beide reizen mee voor reportages.

Op het adres <http://www.transfermagazine.nl/transfer/transfer-2007-2008/> vind je zijn reportage over de Al-Farabi Universiteit van Almaty in het oktobernummer 2007.